

bir *Şifâ-i Şerif* yazmaya memur edildi. 12 Rebülâhîr 1317'de (20 Ağustos 1899) öldü. Kabri Eyüp Sultan Türbesi civarındadır.

Abdullah Hamdi Bey pek çok talebe yetiştirdi ve eserler verdi. İstanbul Mahmutpaşa'daki Hacı Küçük Camii'nin kapı üstü ile yanındaki çeşmenin yazıları ona aittir. Hırka-i Şerif Camii ve diğer camilerde de yazıları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Habîb, *Hatt u Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 180; İbnülemin, *Son Hattatlar*, İstanbul 1970, s. 20; R. Ekrem Koçu, "Abdullah Hamdi Bey", *İst. A*, I, 48.

MUAMMER ÜLKER

ABDULLAH HAN

(ö. 1006/1598)

Özbek hanı (1583-1598).

Şeybânî hânedanına mensuptur. Muhtemelen 1532 veya 1533'te Âferinkent'te doğdu. Babası İskender buranın hâkimi idi. Daha sonra babası ile birlikte gittiği Karmine'de yaptığı mücadelelerle bir devlet adamı hüviyetine sahip olduğunu ispat etti. Taşkentli Nevruz Ahmed Han ve Semerkantlı Abdülâtif Han'ın saldırılarına karşı koyarak topraklarını Buhara ve Karşı taraflarına doğru genişletmeye çalıştıysa da önceleri başarısızlığa uğradı ve 1556'da ülkesini terketmek mecburiyetinde kaldı. Fakat kısa süre sonra Nevruz Ahmed Han'ın ölümü üzerine yeniden Karmine ve Şehr-i Sebz'de hâkimiyet kurdu. Mayıs 1557'de Buhara'yı alarak merkez yaptı; Mayıs 1561'de de babası İskender'i bütün Özbekler'in hanı ilân ettirdi; ancak idareyi babası namına kendisi elinde tutuyordu. Hânedan mensupları arasındaki karışıklıkları ortadan kaldırdıktan sonra 1574'te Belh'i, 1578'de Semerkant'ı, 1582'de Taşkent ve Sirderya'nın kuzeyini, ertesi yıl da Fergana'yı alarak ülkesinin topraklarını genişletti. Aynı yılın baharında steplere sefer düzenleyerek Kazakistan'a kadar ilerledi. Abdullah ancak babasının ölümünden sonra resmen tahta geçebildi (22 Haziran 1583).

Abdullah Han, 1588'de Taşkent'te çıkan isyanı bastırdıktan sonra Bedeşhan, Horasan, Gîlân ve Hârizm'de bazı yerleri fethetti. Bu arada Sünnî bir lider olarak Safevî tehlikesine karşı Osmanlılar'la sürekli irtibat kurmak için elçiler ve mektuplar gönderdi. 1578'de göndermiş olduğu elçi vasıtasıyla Osmanlılar'ı Ejder Han'a karşı yeniden sefer açmak

için teşvik etti. 1588'de Ferhad Paşa'nın Kârabağ ve Gence harekâtı sırasında İran'a karşı taarruza geçerek Herat'ı zaptetti, oğlu Abdülmü'min de Meşhed ve civarını aldı. Bu Özbek taarruzu, Safevîler'i Osmanlılar'la barış yapmak mecburiyetinde bıraktı. Ayrıca, Hârizm fütuhatını bildirmek üzere 1594'te İstanbul'a bir de elçi gönderdi. Diğer taraftan Hint-Bâbü'r Devleti ile iyi münasebetler kurmaya çalıştı. Halkı isyan eden Hârizm'i 1596'da yeniden zapteden, Doğu Türkistan'a da bir sefer düzenleyen Abdullah Han'ın son yılları, 1582'den beri Belh'in idaresini babası adına elinde bulunduran Abdülmü'min ile ihtilâf içinde geçti. 1598 yılı başlarında vefat etti.

Özbekler'in büyük hükümdarlarından biri olan Abdullah Han, Sibir Hanı Küçüm Han'a yaptığı yardımlarla Müslümanlığın Uzakdoğu'da yayılmasında önemli rol oynamıştır. Ülkesinin topraklarını genişlettiği gibi, idarede ve para sisteminde de islahat yapmış, ticareti geliştirmeye çalışmıştır. İlim adamlarıyla sanatkârları korumuş, köprü, çeşme, kervansaray gibi çeşitli sosyal hizmetlerle önem vermiştir. 1588 yılına kadar olan hayatı Hâfız Tâniş tarafından *Şerefnâme-i Şâhî* veya *Abdullâhnâme* (Leningrad, Asya Müzesi Ktp., nr. 574) adlı eserde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Seybânî Hanı Abdullah'ın bir minyatürü (F. Robinson, *Atlas of the Islamic World*, s. 102)

BİBLİYOGRAFYA :

Feridun Bey, *Münşeât*, İstanbul 1274-75, II, 143, 145, 147, 149, 151; Selânikî, *Tarih*, İstanbul 1281, s. 229-230; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri 1578-1590*, İstanbul 1962, s. 183, 190; A. Nimet Kurat, *Türkiye ve İdil Boyu*, Ankara 1966, s. 95, 158, 164, 166; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 254-255; T. Yılmaz Öztürk, "Abdullah", *İTA*, II, 311-313; W. Barthold, "Abdullah", *İA*, I, 34-35; a.m.f., "Abd Allâh b. Iskandar", *EL²* (İng.), I, 46-47; R. Rahmeti Arat, "Küçüm Han", *İA*, VI, 1071; Yu. Bregel, "Abdallâh Khan b. Eskandar", *Eİr.*, I, 198-199.

MEHMET SARAY

ABDULLAH b. HANZALE

(عبدالله بن حنظلة)

Ebû Abdîrrahmân (Ebû Bekr) Abdullâh b. Hanzale el-Gasîl b. Ebî Âmir el-Evsî (ö. 63/683)

Yezîd b. Muâviye'ye karşı Medine halkının biat ettiği şahâbî.

4 (625) yılında Medine'de doğdu. Babası Hanzale Uhud Savaşı'nda şehid olmuş ve Hz. Peygamber naaşını meleklerin gaslettiğini haber verdiği için el-Gasîl veya Gasîl'ü'l-melâike diye anılmıştır. Annesi Cemîle, Abdullâh b. Übey b. Selûl'un kızıdır. Abdullâh, Hz. Peygamber vefat ettiğinde yedi yaşında olmasına rağmen ashaptan sayılmıştır.

Kaynaklar Abdullâh b. Hanzale'nin hayatından Harre Vak'ası dışında pek bahsetmezlerse de Medine'de büyük bir itibara sahip olduğu bilinmektedir. Bu sebeple, Halife Yezîd b. Muâviye'ye itaati sağlamak üzere Medine Valisi Osman b. Muhammed'in Dımaşk'a gönderdiği heyet içinde Abdullâh da bulunuyordu. Yezîd, heyet üyelerini çok iyi karşıladıysa da heyettekiler Medine'ye dönünce onun şarap içtiğini, namaz kılmadığını ve günlerini iştret âlemlerinde geçirdiğini ileri sürerek hilâfet makamına lâyık olmadığını söylediler. Bunun üzerine Medine halkının büyük çoğunluğu Yezîd'i halife olarak tanımadıklarını ilân edip Abdullâh b. Hanzale'ye biat ettiler. Medine'de başlayan bu hareketin, o sırada Mekke'de bulunan ve daha sonra Hicaz halkının kendisine halife olarak biat edeceği Abdullâh b. Zübeyr ile bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir.

Medine'de bu hareketin başlaması üzerine Yezîd b. Muâviye, önce tehditkâr bir mektup, sonra da Nu'man b. Beşîr el-Ensârî'yi Medine'ye göndererek halkı itaata çağırды, fakat sonuç alamadı. Bu sırada halkın valiyi ve Emevî sü-